

Титаренко В. П.

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК ФАКТОР ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ

У статті висвітлені складові елементи студентської трудової навчальної діяльності. Означені найважливіші форми трудового виховання студентів: лекція, лабораторно-практичні та семінарські заняття, виробнича педагогічна практика. Науково-дослідна робота студентів визначена як важливий фактор розвитку їх пізнавально-трудової діяльності.

Автором також визначені різні форми науково-дослідної роботи студентів, зокрема, участь у роботі наукового гуртка, проблемної групи, наукового семінару та конференції, конкурсах наукових студентських робіт, студентських наукових товариств.

Ключові слова: навчальний процес, трудове виховання, теоретичні та практичні заняття, педагогічна практика.

Головна мета вищих навчальних закладів – підготовка висококваліфікованих фахівців, які володіють теорією, глибокими теоретичними знаннями і практичними вміннями та навиками за фахом в організації масової та виховної роботи; виховання у студентів високих моральних якостей, свідомості, культури, патріотизму, готовності до захисту своєї Батьківщини, їх фізична підготовка; постійне вдосконалення якості підготовки фахівців з урахуванням вимог сучасного виробництва, науки, техніки; нормативними документами в галузі освіти та культури перспектив їх розвитку [2].

Нормативними документами поставлено завдання поліпшення якості навчання у вищій школі, зміцнення зв'язків з виробництвом, більш повного використання наукового професорсько-викладацького складу вузів, поліпшення системи планування підготовки кадрів.

Особливе місце у системі підготовки фахівців нашої країни належить університетам, які покликані стати провідними навчально-методичними та науковими центрами, служити еталоном рівня підготовки фахівціві впливати на всі сторони економічного, соціального та духовного життя. Їх головне завдання – забезпечити підготовку фахівців для науково-дослідних установ, викладачів вищих і середніх навчальних закладів.

Однією з провідних ланок трудового виховання у вищому навчальному закладі є навчальний процес, що включає не лише лекційні та семінарські заняття, але і всі складові елементи студентської трудової навчальної діяльності із засвоєння знань і формування практичних навичок роботи, а також самостійну роботу студентів, їх самоосвіту.

Найбільш поширена і важлива форма трудового виховання студентів в навчальному процесі – лекція. Добре підготовлена і правильно, з точки зору педагогічної науки, прочитана, лекція дає студентам уявлення про дану галузь науки в цілому і її специфіку, принципи і закономірності, забезпечує розуміння її взаємозв'язку з іншими галузями наукового знання, а також методів застосування отриманих знань на практиці. Її завданням є не тільки формування правильної орієнтації студента в досліджуваному предметі і створення ефективних способів досягнення його суті і специфіки. Лекція повинна бути справжньою школою наукового мислення. Змістовна, добре прочитана лекція завжди повинна вести студентів до книги, до поглибленої самостійної роботи, до експериментальних навчальних дослідів, практики [4]. Спостерігається що розрив між теоретичними знаннями студентів і навичками їх практичного використання можна усунути не тільки поліпшенням якості викладання, хоча це – головний фактор підвищення ефективності навчання у виші.

Концентрація уваги студентів на основних проблемах лекції є умовою, що визначає її

ефективність. Багато викладачів для цих цілей застосовують метод контрольних питань, які одержують студенту письмовій формі. На думку психологів і педагогів, таких питань можна задавати не більше п'яти-шести. Багаторічний досвід роботи викладачів факультету технологій та дизайну повністю в цьому переконує.

При цьому результат майже завжди позитивний. По-перше, студенти більш уважно слухають і конспектують лекцію. По-друге, при уявному "опрацюванні" відповіді на поставлене запитання студент краще запам'ятовує лекційний матеріал. По-третє, при відповіді на конкретне питання визначається не тільки ступінь, але і правильність засвоєння матеріалу. По-четверте, продумано сформульоване питання сприяє відтворенню пам'яті раніше засвоєного матеріалу.

Основною формою активізації пізнавальної діяльності студентів на лекціях є застосування викладачем методів проблемного викладу навчального матеріалу, реалізація яких повинна забезпечуватися такою побудовою лекції, коли в ній відтворюється логіка наукового пошуку, що сприяє творчому оволодінню навчальним матеріалом, формування наукового мислення та вміння приймати самостійні рішення, вмілому втілення знань на практиці.

Виховне значення лекції визначається перш за все її ефективністю, високим науково-теоретичним і методологічним рівнем. Отримання студентами нових знань як необхідна умова підготовки фахівців передбачає вироблення у них працьовитості, дисциплінованості. Особливо ефективним фактором трудового виховання на лекціях є активізація пізнавальної діяльності студентів.

Одна сторона виховного впливу лекції, так звана навчально-пізнавальна; друга – ідейний вплив лекції, її чітка світоглядна спрямованість; третя – професійна спрямованість викладача, значно сприяє професійному вихованню майбутнього фахівця; четверта – сила прикладу викладача, його висока теоретична і психолого-педагогічна підготовка, ставлення до праці; п'ята – спеціально запланована сторона виховного впливу лекції, коли студент виховується на позитивних прикладах минулих і нинішніх днів, розкритті передового досвіду, кращих трудових традицій, нових починаннях, ініціативах та ін.

Одним з основних видів трудової діяльності студентів і найважливішими засобами їх трудового виховання є активна участь в лабораторно-практичних та семінарських заняттях. Вони розвивають творчу самостійність, прищеплюють інтерес до науки і обраної спеціальності, сприяють виробленню практичних навичок роботи у певній галузі науки та виробництва. Підготовка до них і успішний виступ (так само як і підготовка рефератів, наукових доповідей і статей) вимагають від кожного студента засвоєння певної необхідної суми знань, а так – пошуку найбільш ефективних шляхів їх застосування. А це в свою чергу, вимагає вироблення таких рис, як працьовитість, наполегливість.

Ефективність практичних занять як фактора підготовки і трудового виховання фахівців залежить від спільних зусиль студентів і викладачів, їх ділової, творчої співдружності. Саме від викладача залежить вибір форми проведення заняття, його методична організація.

Важливою ланкою поєднання теоретичної підготовки у вищій школі в цілому є виробнича педагогічна практика. Це – перевірка загальних і спеціальних знань студентів, умінь і навичок застосовувати їх у практичній діяльності, а також вироблення найбільш ефективних шляхів цього застосування. Ефективність виробничої практики як важливого фактора підготовки фахівців і їх трудового виховання залежить від того, наскільки тісний зв'язок вишу з базовими установами відповідного профілю, як вона запланована і організована. Велике значення для трудового виховання має активна суспільна діяльність під час практики, трудове загартування, набуття навичок роботи з класом.

Підготовка майбутніх спеціалістів, що поєднують фундаментальність теоретичної освіти з ґрунтовними практичними знаннями, вміннями і навичками, передбачає активну участь їх у науково-дослідній роботі, в якій забезпечується єдність навчального процесу і їх

виховання. Процес навчання у виші в сучасних умовах все більше спирається на самостійну, близьку до дослідницької діяльність студентів. Включення їх в науково-дослідну роботу – найважливіше завдання адміністрації та студентських наукових товариств.

Науково-дослідна робота студентів – складова, органічна частина навчального процесу, важливий фактор розвитку їх пізнавально-трудої активності, творчого мислення, підготовки висококваліфікованих фахівців у цілому. Її початковий етап, через який повинен пройти кожен студент – це навчально-дослідницька робота, в процесі якої він вчиться користуватися науковою і спеціальною літературою, знайомиться з актуальними науковими проблемами своєї спеціальності, пізнає методику наукового дослідження, дізнається про труднощі та радості наукового пошуку. Науково-дослідницька робота студентів тісно пов'язана з виконанням ними навчальної програми і ведеться під керівництвом викладачів. У цілому самостійні наукові дослідження виконуються студентами, як правило, в різних наукових об'єднаннях, що діють у складі наукового студентського товариства вишу, що включають наукові гуртки, проблемні групи. Велику роль у трудовому вихованні студентів відіграє їх робота на кафедрах, виконання бакалаврських і магістерських кваліфікаційних робіт, курсове і дипломне проектування. Важливою рисою науково-дослідної роботи студентів як засобу трудового виховання є її здатність ефективно формувати у студентів, які працюють на виробництві (школі, училищі) навички господарсько-економічної діяльності, управління і організації, сучасного економічного мислення.

У позанавчальний час студентами виконуються такі форми науково-дослідної роботи, як участь їх у роботі наукового гуртка за обраною спеціальністю і проблемних груп, наукових семінарів, студентських наукових конференцій і “Днях науки”, конкурсах наукових студентських робіт; підготовка наукових публікацій; упровадження результатів науково-дослідної роботи студентів у практику [3].

Для підвищення ефективності системи організації і проведення, наприклад, конкурсів наукових робіт необхідно:

- ширше залучати студентів усіх курсів до участі в конкурсі. У виховних цілях потрібно активізувати роботу із залучення до участі в конкурсі студентів молодших курсів;
- збільшити в загальній кількості учасників кількість студентів денного і заочного відділень;
- прагнути, щоб тематика конкурсних робіт була сучасною, мала безпосередній вихід на практику, сприяла художньо-естетичному вихованню молоді;
- чіткіше організовувати і забезпечувати практичне використання кращих конкурсних робіт, їх упровадження у практику вишу та школи.

Багато років студенти факультету активно займаються науково-дослідною роботою. Особливо необхідно відзначити тісну співпрацю викладачів кафедри теорії і методики технологічної освіти зі студентами IV–V курсів, які працюють у проблемних групах кафедри, а також виконання дизайн-проектів студентами з викладачами кафедри основ виробництва та дизайну. Кожного року на факультеті проводяться студентські науково-практичні конференції. Особливо сьогодні на часі проведена конференція “Сучасні тенденції розвитку дизайну та декоративно-прикладної творчості у процесі реалізації концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді”, в якій брали участь студенти не лише нашого вишу, а й студенти з різних вишів України, це зокрема, Глухівського, Слав'янського, Тернопільського та Уманського національних педагогічних університетів.

Один з найважливіших факторів посилення дієвості трудового виховання студентів вишу в навчальному процесі – значне поліпшення роботи із підвищення престижності відмінного навчання та отримання диплома з відзнакою. Високі оцінки студентів є відображенням їх активної роботи на лекціях і семінарських заняттях, ефективно спланованої самостійної роботи, міцної дисципліни. Адміністрація та викладачі кафедр вишу сприяють зростанню рядів відмінників шляхом поліпшення організації навчального процесу,

підвищення якості викладання, створення обстановки вимогливості, поваги і взаємодопомоги, зміцнення трудової дисципліни, посилення відповідальності кожного за доручену справу.

Робота із підвищення престижу відмінного навчання та отримання диплома з відзнакою повинна найтіснішим чином поєднуватися зі збільшенням ролі відмінників у навчальному процесі і виховній роботі у виші. Організаційними формами підвищення їх ролі є збори відмінників на курсах, факультетах, наради в масштабах вузу, участь у роботі відповідних органів. Найважливіша сфера діяльності відмінників – організація консультаційних пунктів із професійно-орієнтованих дисциплін, надання допомоги відстаючим, поширення передового досвіду, активна участь у науковій роботі.

Вищим ступенем є рух за позитивне ставлення до праці. Базою для цього повинен стати потужний підйом продуктивних сил країни, науково-технічний прогрес, зростання свідомості, загальної та технічної культури людей.

Змагання студентських колективів у виші спрямоване на виховання у них свідомого, творчого ставлення до праці (як навчально-пізнавального, так і до суспільно-корисного), громадської діяльності, формування активної життєвої позиції кожного, на підвищення якості підготовки спеціалістів з вищою освітою в цілому.

Огляди-конкурси на звання “Краща група”, “Краща кімната у гуртожитку”, змагання між факультетами та курсами здебільше раціональну організацію науково-дослідної роботи студентів, предметні і спеціальні конкурси та олімпіади, конкурси на кращу наукову роботу, постановку культурно-масової та волонтерської роботи, змагання за кращий студентський гуртожиток, заключення договорів про співпрацю з виробничими і науковими колективами сприяють дієвості трудового виховання і всієї системи виховної роботи у виші [1].

Актуальним залишається питання про розробку системи показників досягнень змагання сторін, визначення критерію оцінки результатів змагань. Крім основних показників (навчальна, наукова, соціально-корисна і виховна робота), враховуються відносини у відповідних групах, їх морально-психологічний клімат, ступінь особистої активності кожного члена, культура поведінки, робота і поведінка студентів у гуртожитку та ін. Конкурс приносить користь тільки тоді, коли він досить продуманий і організований, коли за всіма заходами бачимо особистість і турботу про неї, коли його учасники прагнуть не тільки стати переможцями, а й поширювати передовий досвід.

Під керівництвом профспілкового комітету університету вже багато років проводяться вказані вище конкурси. Студенти факультету технологій та дизайну і в цьому навчальному році вибороли II місце за кращу групу та кращу кімнату. Це студенти груп ТД-21 та ПН-32. Студенти груп були нагороджені поїздкою до м. Києва та Одеси. Такі конкурси надзвичайно стимулюють роботу в групах та гуртожитку, беручи активну участь у найрізноманітніших заходах, які проводяться на факультеті та виші.

Як відомо, трудове виховання студентської молоді має свою особливість, яка полягає, з одного боку, в його спрямованості на перспективу (тобто виховання студента як майбутнього фахівця з властивими йому позитивними професійними рисами, трудовими навичками і вміннями), а з другого – у реальній віддачі виховання у самому процесі підготовки фахівців, що виражається у ставленні до навчання, суспільної праці тощо. Організаційним моментом, що поєднує ці два напрямки трудового виховання студентів, є забезпечення їх роботою.

Відомо, що кожен виробничий колектив володіє значним педагогічним потенціалом, тобто сукупністю матеріальних і духовних джерел і засобів, які можуть бути використані для формування всебічно розвинутої особистості як в самому колективі, так і за його межами. Виховний вплив трудових колективів на процес підготовки фахівців з вищою освітою, формування у них творчого ставлення до праці, трудових навичок і умінь, досвіду роботи в колективі здійснюється шляхом організації шефських зв'язків, спільної суспільної,

культурно-масової та профорієнтаційної роботи.

Важливе місце в системі трудового виховання майбутніх фахівців займає вивчення та врахування соціально-психологічних особливостей майбутніх абітурієнтів та організація дієвої профорієнтаційної роботи, метою якої є підтримання тісного зв'язку безперервної освіти і виховання таким чином, щоб враховувати інтереси країни в цілому і вищої школи зокрема.

Проведення днів відкритих дверей вишу і окремих факультетів; підготовка та видання матеріалів-проспектів про виш і факультети, виступи керівника вишу і його провідних фахівців на радіо, телебаченні, у пресі; організація роботи середніх загальноосвітніх закладах, зустрічі з молоддю, курси з вивчення навчальних дисциплін – такі деякі напрямки профорієнтаційної роботи педагогічного вишу та факультету технологій та дизайну.

Трудове виховання студентської молоді не обмежується організаційно-масовими заходами і заходами, спрямованими на формування у студентів творчого, сумлінного відношення до праці, працьовитості, звички до постійних трудових зусиль, усвідомлення праці як найпершого обов'язку. Виходячи із загальних його цілей вся проведена у вишах робота не повинна замикатися лише на студентських колективах та його органах. Вона повинна виходити і на викладацький склад вищих навчальних закладів. Від взаємини цих колективів залежить успіх виховної роботи, як і підготовки висококваліфікованих фахівців.

Кожного року викладачі всіх чотирьох кафедр факультету технологій та дизайну активно займаються профорієнтаційною роботою, її різними видами. Однією із дієвих форм цієї роботи є організація та проведення безкоштовних підготовчих курсів з вивчення дисциплін, які складають абітурієнти. Уже багато років поспіль такі курси проводяться викладачами на факультеті. Іншою дієвою формою цієї роботи є виступи студентів факультету у засобах масової інформації. Надзвичайно велика робота була проведена у Новорічні свята. Це виступи викладачів, майстер-класи з виготовлення різних новорічних прикрас. Велика кількість виставок була проведена у цьому році, особливо до 25-річчя Дня незалежності України. Іншою формою профорієнтації є проведення студентської науково-практичної конференції за участю студентів вишу та учнів загальноосвітніх навчальних закладів, які працюють у Малій академії наук, а також беруть активну участь у різного роду олімпіадах (міських, регіональних чи обласних).

Використана література:

1. Історія факультету технологій та дизайну / за заг. ред. В. П. Титаренко. – Полтава, ПНПУ, 2014. – 236 с.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII (ред. від 05.01.2017 р.). – Київ: Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/1556-18>
3. *Титаренко О. О.* Основи наукових досліджень / О. О. Титаренко, В. К. Сидоренко; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – 352 с.
4. *Фіцула М. М.* Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К.: "Академвидав", 2006. – 352 с.

References:

1. Istoriiia fakultetu tekhnolohii ta dyzainu / za zah. red. V. P. Tytarenko. – Poltava, PNPU, 2014. – 236 s.
2. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainyvid 01 lypnia 2014 roku № 1556-VII (red. vid 05.01.2017 r.). – Kyiv: Verkhovna Rada Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/1556-18>
3. *Tytarenko O. O.* Osnovy naukovykh doslidzhen / O. O. Tytarenko, V. K. Sydorenko; Poltavskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. H. Korolenka. – Poltava: PNPU imeni V. H. Korolenka, 2013. – 352 s.

4. *Fitsula M. M. Pedagogika vyshchoi shkoly : navch. posib. / M. M. Fitsula. – K. : “Akademvydav”, 2006. – 352 s.*

Титаренко В. П. Учебный процесс как фактор трудового воспитания.

В статье освещены составляющие элементы студенческой трудовой учебной деятельности. Указанные важнейшие формы трудового воспитания студентов: лекция, лабораторно-практические и семинарские занятия, производственная педагогическая практика. Научно-исследовательская работа студентов определена как важный фактор развития их познавательно-трудовой деятельности.

Автором также определены различные формы научно-исследовательской работы студентов, в частности, участие в работе научного кружка, проблемной группы, научного семинара и конференции, конкурсах научных студенческих работ, студенческих научных обществ.

Ключевые слова: учебный процесс, трудовое воспитание, теоретические и практические занятия, педагогическая практика.

Titarenko V. P. Educational process as factor of labour education.

The article highlights the constituent elements of students' labor training activity. These are the most important forms of labor education for students: a lecture, laboratory and practical and seminar classes, industrial pedagogical practice. The students' research work is defined as an important factor in the development of their cognitive-labor activity.

The author also defines various forms of research work of students, in particular, participation in the work of a scientific circle, problem group, scientific seminar and conference, competitions of scientific student works, student scientific societies.

Keywords: educational process, labor education, theoretical and practical training, pedagogical practice.

УДК 377.352

Ткачук С. І.

**ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ**

В статті розкриваються основні аспекти, сутність та особливості професійної підготовки сучасного вчителя трудового навчання на основі інформаційної компетентності.

Ключові слова: компетентність, інформаційна компетентність, професійна компетентність, вчитель трудового навчання, професійна підготовка.

Модернізація системи освіти в Україні має змету привести результати її діяльності до відповідності попитам держави, суспільства і особистості, що сформувалися в ситуації лібералізації економіки і демократичних змін в країні. Більшість науковців вважають, що систему освіти регіону доцільно розглядати як ресурс його соціально-економічного розвитку, а освіту громадянина – як підґрунтя його соціальної і професійної успішності. А отже, необхідно принципово змінити цілі загальної освіти. Конкуренето-здатність на сучасному ринку праці, де, за підрахунками фахівців з ІВМ, людина змінює свою спеціальність не менше семи разів за час професійної кар'єри, багато в чому залежить від її здібності набувати і розвивати уміння, навички, які можуть застосуватися у багатьох життєвих ситуаціях.

Освітні події останнього десятиліття сприяли значним перетворенням в українській системі освіти. Підготовка фахівців, зокрема, педагогів спрямовується на формування в них ключових компетентностей.